

نشریه پژوهش و برنامه‌ریزی شهری، سال هشتم، شماره سی و یکم، زمستان ۱۳۹۶

شاپا چاپی: ۵۲۲۹-۲۲۲۸، شاپا الکترونیکی: ۳۸۴۵-۲۴۷۶

دریافت: ۱۳۹۶/۴/۲۷ - پذیرش: ۱۳۹۶/۶/۲۹

<http://jupm.miau.ac.ir/>

صص ۸۲-۶۳

تبیین جامعه‌شناختی پایداری اجتماعی در محلات تبریز

ندا راکعی بناب: دانشجوی دکتری جامعه‌شناسی فرهنگی

دکتر منصور حقیقتیان^{*}: استادیار گروه علوم اجتماعی دانشگاه آزاد اسلامی واحد دهاقان

دکتر اسماعیل جهانجش: دانشیار گروه علوم اجتماعی دانشگاه آزاد اسلامی واحد دهاقان

چکیده:

پایداری اجتماعی یکی از ارکان اساسی در توسعه پایدار است و نقش کلیدی مباحث اجتماعی در طرح‌ها و برنامه‌ریزی‌های شهری آن را به یکی از مهمترین ابزارها و سیاستگذاری‌های شهری تبدیل کرده است. پایداری اجتماعی به معنای ارتقای کیفیت زندگی و توسعه منابع انسانی و در نهایت خودتوانی برای غلبه بر چالش‌ها و مسائل درونی و واکنش در برابر تغییرات بیرونی و مدیریت حفظ ارزش‌هاست. پدیده نابرابری و رشد نامتوازن از جمله مشکلات شهرنشینی کشورهای در حال توسعه است. این نابرابری در خدمات شهری باعث تفاوت بین محلات شهری شده است. چنانکه این عامل باعث ازهم پاشیده شدن محلات شهری شده است. کم‌رنگ شدن احساس تعلق و وابستگی، عدم امنیت اجتماعی و... که روند پایداری اجتماعی محلات را به مخاطره می‌اندازد. شهرتبریز امروزه به عنوان پارک شهر در کانون توجه برنامه‌ریزان و مدیران قرار گرفته است. این شهر امروزه در پناه جذب سرمایه‌های ملی و بین‌المللی و جذب توریسم می‌تواند نقش آفرین توسعه اقتصادی در مناطق همجوار باشد. به همین خاطر، مقاله حاضر به تبیین جامعه‌شناختی پایداری اجتماعی در محلات تبریز با استفاده از تئوری‌های پارسنز، دورکیم، ریگ گیتز، وینگتنر و... پرداخته است. تحقیق موجود به لحاظ هدف یک مطالعه کاربردی و به لحاظ زمانی، مقطعی است از نظر گردآوری داده‌های یک بررسی پیمایشی است. ابزار گردآوری اطلاعات پرسشنامه محقق ساخته است؛ که اعتبار آن از طریق اعتبار صوری بدست آمد. جامعه آماری بررسی حاضر، شامل شهروندان تبریز بوده که بر اساس فرمول کوکران، ۱۰۰ نفر به روش نمونه‌گیری طبقه‌بندی تصادفی انتخاب شدند. نرم‌افزار مورد استفاده برای تجزیه و تحلیل‌های داده‌ها SPSS و Amoss بوده است. نتایج تحقیق بیانگر تایید فرضیات تحقیق (تاثیر سلامت شهری، رضایت از مسکن و مدیریت شهری بر پایداری اجتماعی می‌باشد).

کلید واژگان: کیفیت زندگی، مدیریت شهری، رضایت از مسکن، پایداری اجتماعی، رضایت از محله

۱-مقدمه:

از آنها آثاری هر چند غیر معمور بر جا مانده است
مشاهده نمود.

۱-۱- طرح مساله:

در کشور ما شهرها دگرگونی‌های فراوانی را به
خود دیده است و این تغییرات را بطور محسوس می
توان درک کرد. تغییرات توسعه‌ای که زندگی شهری
و محله‌ای را درنوردیده است. همه شهرها و افراد
در این تغییرات سهیم هستند و از آن جمله شهر تبریز
و مردم آن است.

تبریز به عنوان شهری با قدمت فراوان دارای ارزش
های سنتی زیادی است و در چندین سال متمادی
تغییرات ژرفی را خود جای داده است. سیمای شهر
فعلی تبریز در قرن گذشته شکل گرفته است و اکنون
نیز این سیما را می‌توان در محلات قدیمی شهر
کاملاً مشاهده نمود. بطوریکه منطقه ۸ تبریز که بیشتر
به عنوان مرکز شهر شناخته می‌شود و عمارت
شهرداری، ارگ تبریز، ارمنستان، دمیر قابی، درب
سرخاب، میاز میار، دوچی را در خود دارد، کمتر
دچار تحول شده و بیشتر به عنوان محله قدیمی تبریز
نام خود را حفظ کرده و تحول زیادی در خود ندارد.
در حالیکه منطقه ۵ تبریز محلات قدیمی باغمیشه،
زمرد، ولی امر، روستای بارنج، سه راهی اهر، آرپاره
سی، مرزداران را داشتند؛ در سالهای اخیر رشد روز
افزون این منطقه افزایش یافت و تعداد محلاتی که
به این منطقه اضافه شده است بیشتر از محلات قدیم
است از جمله شهرک‌های مصلی، نصر ۳، نیاوران،

اگرچه در سال‌های اخیر توجه به پایداری بیش از
گذشته در نوشتارهای توسعه کشور نمود یافته، اما
هنوز پدیده نابرابری و رشد نامتوازن از جمله
مشکلات شهرنشینی کشورهای در حال توسعه
است. این نابرابری در خدمات شهری باعث تفاوت
بین محلات قدیم و جدید شده است. چنانکه این
عامل باعث ازهم پاشیده شدن محلات جدید و قدیم
شده است. کم رنگ شدن احساس تعلق و وابستگی،
عدم اعتماد متقابل و عدم امنیت اجتماعی و... که روند
پایداری اجتماعی محلات را به مخاطره می‌اندازد. در
محلات نوین شهری انتظار می‌رود؛ پایداری
اجتماعی و زیست بوم محلات و سرمایه اجتماعی با
ساز و کارهای همچون اعتماد، هنجارها و شبکه‌ها
به گفته پونتام، موجب ایجاد ارتباط و مشارکت بهینه
اعضای یک اجتماع شود(و در نهایت منافع متقابل
آنان را تأمین گشته و باعث صمیمی تر شدن روابط
همسایگی گردد (وقتی مریضم تا بهترین فامیلم
خودشو برسونه همسایه بدم بالای سرم هست)
اهمیت روابط دیوار به دیوار در دنیای امروزی اهمیت
فراوانی در مدیریت شهری دارد. تغییرات نوین،
بافت قدیمی و سنتی را از بین برده با این همه در بین
کوچه پس کوچه‌های قدیمی شهر و بر خیابان‌های
قدیمی می‌توان به وضوح معماری قدیمی شهر را که

کوی استانداری، الهیه، رشدیه، شهرک سرم سازی و ..

در این تحقیق به این سوالات می‌پردازیم که میزان پایداری اجتماعی در بین محلات تبریز چه اندازه است؟ و چه عواملی بر آن موثر می‌باشند؟

۱-۲- ضرورت‌های خاص انجام تحقیق:

ضرورت انجام پژوهشی تحت عنوان ارزیابی و سنجش پایداری اجتماعی شهری در بُعد اجتماعی- فرهنگی برای شهرتبریز به عنوان شهری با قدمت بالای تاریخی با ظرفیت بالای چالش‌های اجتماعی و فرهنگی ناشی از حضور تعداد بالای مهاجران و خرده فرهنگ‌های متعدد، ضروری به نظر می‌رسد، زیرا که عدم توجه به آن اثرات جبران ناپذیری را برای این منطقه به بار خواهد آورد و تحقق توسعه متوازن و همه جانبه را با تردیدهای جدی مواجه خواهد ساخت. امری که در ادبیات نظری توسعه در سطح بین‌المللی غیر قابل توجه است. زیرا سرمایه‌های مادی و معنوی هر جامعه با محدودیت مواجه است و لزوم استفاده صحیح و بهینه از آن‌ها وظیفه هر جامعه مسئولی است (رکنی پور، ۱۳۸۵: ۱۰). شهرتبریز امروزه به دلیل شهر پاک و به عنوان پارک شهر در کانون توجه برنامه ریزان و مدیران قرار گرفته است. شهرتبریز امروزه در پناه جذب سرمایه‌های ملی و بین‌المللی و جذب توریسم می‌تواند نقش آفرین توسعه اقتصادی در مناطق همجوار باشد. این تحقیق با توجه

به ضرورت‌های فوق و اهمیت شهر تبریز در پهنه اقتصاد ملی، در خلا مطالعات پژوهشی جامع در ارتباط با روند پایداری شکل گرفته و در پی بررسی و واکاوی ابعاد مورد اشاره است، تا از این رهگذر، ضمن شناسایی موارد و عوامل زمینه ساز ناپایداری، مسیر حرکت به سمت پایداری در شهرهای با اهمیت و تاریخی کشور را هموار نماید.

۳- اهداف

۱-۳- هدف کلی تحقیق

- تعیین عوامل (اجتماعی - اقتصادی و فرهنگی) موثر بر پایداری اجتماعی در بین محلات تبریز

۲-۳- اهداف اختصاصی

- تعیین عوامل موثر بر پایداری اجتماعی محلات
- تعیین مناسب‌ترین مدل پایداری اجتماعی در بین محلات تبریز بر اساس سلامت شهری، رضایت از مسکن، مدیریت شهری

۱-۴- پیشینه تحقیق:

اسماعیل زاده و همکاران (۱۳۹۴) به ارزیابی سطح پایداری محله ی تجریش کلانشهر تهران پرداخته‌اند. بررسی عوامل تاثیر گذار در این تحقیق عبارتند از امنیت در محله؛ در بعد نهادی و مدیریتی، مناسب بودن پراکندگی مراکز خرید در محله؛، آسایش و آرامش است. نتایج تحلیل عاملی حاکی از آن است که ۱۰ عامل ۶۸/۸۶ درصد از تغییرات واریانس را به خود اختصاص داده‌اند. این ۱۰ عامل عبارتند از: در

آزمون همبستگی نشان داده که پایداری با تراکم جمعیتی، ساختمانی و کلی مسکونی دارای همبستگی مثبت و معنی‌داری می‌باشد. نتایج آزمون آنوا گویای این است که تفاوتی از لحاظ برخورداری از پایداری بین محلات کم، متوسط و پرتراکم در تراکم جمعیتی، کلی مسکونی وجود ندارد اما میزان پایداری در محلات پرتراکم در تراکم ساختمانی بسیار بیشتر از محلات کم تراکم و متوسط تراکم می‌باشد.

- مشکینی و همکاران (۱۳۹۲) در پژوهشی تحت عنوان "تحلیل فضایی سنجش پایداری اجتماعی شهری (مناطق ۲۲ گانه شهر تهران)" انجام گرفته است. نتایج یافته‌های پژوهش حاکی از آن است که مناطق ۱۲، ۶، ۳، ۱ از لحاظ پایداری اجتماعی شرایط مناسب تری نسبت دیگر مناطق شهر تهران دارا بوده و مناطق ۱۶، ۱۷، ۱۸، ۱۹، ۲۱ و ۱۰ مناطق ناپایدار اجتماعی در کلانشهر تهران طبق شاخص‌های مورد بررسی می‌باشند.

سرابی (۱۳۹۰) بررسی و ارزیابی سطح پایداری اجتماعی در محلات بافت قدیم شهر یزد پرداخته است. این پژوهش با هدف بررسی و ارزیابی سطح پایداری اجتماعی این بافت با تکیه بر شاخص‌های مربوط (هویت، سرزندگی، مشارکت، ایمنی و امنیت) سعی در ارائه راهکارهایی برای ارتقاء و بهبود وضعیت اجتماعی این پرداخته است. بر مبنای یافته‌های تحقیق، سنجش شاخص‌های پایداری

بعد اجتماعی؛ امنیت محله و دسترسی ساکنین به کاربری فضای سبز، در بعد نهادی مدیریتی: اخذ نظرات شهروندان توسط شهرداری در ایجاد تغییرات در محله و همکای سازمان‌های محلی در توسعه محله، در بعد اقتصادی، مناسب بودن پراکندگی مراکز خرید در محله و تناسب هزینه مسکن با درآمد ساکنین محله و در بعد محیطی و کالبدی، آسایش و آرامش در محله و کیفیت ساختمان‌ها و زیرساخت‌های محله دارای بارهای عاملی بیشتری بودند و بیشترین تاثیرگذاری را در پایداری محله تجریش دارند.

حاتمی کیا (۱۳۹۳) به سنجش پایداری اجتماعی در نواحی شهری با رویکرد شهر فشرده (مطالعه موردی: شهر آمل) پرداخت. تحقیق به بررسی و شناخت پایداری اجتماعی و بررسی رابطه پایداری اجتماعی و تراکم در محلات ۲۵ گانه‌ی آمل، پرداخته است. اهداف این پژوهش سنجش و ارزیابی پایداری اجتماعی در نواحی شهری با رویکرد شهر فشرده می‌باشد و مولفه‌های نه گانه «مشارکت» و «کیفیت محیط برای سنجش پایداری مد نظر قرار داده شدند. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که پایداری اجتماعی کل در شهر آمل در سطح مطلوبی قرار دارد. از بین مولفه‌های نه گانه، «مشارکت» و «کیفیت محیط»، وضعیت نسبتاً نامطلوبی داشته که باید بیشتر از بقیه در الویت توجه قرار گیرند و همچنین نتایج

اجتماعی(درون و بین نسلی)، حس مکان و تعلق معرفی کرده اند(وینگتنر و مبرگ،:۲۰۱۱، ۵).

۵-۱- فرضیات تحقیق:

۱- بین سلامت شهری و پایداری اجتماعی در محلات رابطه وجود دارد

۲- بین مدیریت شهری و پایداری اجتماعی محلات رابطه وجود دارد

۳- بین رضایت از خدمات شهری و پایداری اجتماعی در محلات رابطه وجود دارد

۴- بین رضایت از مسکن و پایداری اجتماعی محلات رابطه وجود دارد

۵- بین سن و احساس پایداری اجتماعی محلات رابطه وجود دارد.

۶- بین مدت زمان سکونت و پایداری اجتماعی در محلات رابطه وجود دارد

۶-۱- روش تحقیق:

تحقیق موجود به لحاظ هدف یک مطالعه کاربردی و به لحاظ زمانی، مقطعی است از نظر گردآوری داده های یک بررسی پیمایشی-میدانی است. ابزار گردآوری اطلاعات پرسشنامه محقق ساخته است؛ که اعتبار آن از طریق اعتبار صوری و توسط متخصصان امر و پایایی از الفای کرونباخ محاسبه و تایید شد. برای گردآوری مطالب فصل اول و دوم از کتب، پایاننامه ها و مقالات علمی معتبر استفاده گردید.

۱-۷- معرفی متغیرها و شاخص‌ها:

اجتماعی شامل هویت، سرزندگی، مشارکت، ایمنی و امنیت نشان داد: بافت قدیم شهر یزد در رابطه با شاخص‌های سرزندگی، ایمنی و امنیت با پدیده ناپایداری اجتماعی روبروست. در این رابطه، مهاجرت ساکنان بومی از این بافت و اسکان مهاجران غیربومی و فرودست بجای آن‌ها تأثیرگذار بوده است جومینی^۱ و همکاران (2014) در پژوهشی به بررسی عوامل تبیین کننده پایداری اجتماعی در بین زنان روستایی ایران پرداخته اند. با روش تحقیق توصیفی - پیمایشی و جمع آوری با نمونه آماری از طریق پرسشنامه انجام شده است. نتایج پژوهش نشان داد که پنج متغیر درآمد شخصی، شغل، همکاری با گروههای ثانویه، سطح تحصیلات و درآمد سرپرست خانوار از عوامل مؤثر در تبیین پایداری اجتماعی در بین زنان روستایی ایران است.

بر اساس بررسی های صورت گرفته توسط وینگتنر و مبرگ^۲ (۲۰۱۱) به انجام رسید، پایداری اجتماعی را در واقع مجموعه ای شاخص هایی، همچون دسترسی (اشتغال، فضای باز، خدمات محلی)، سرمایه اجتماعی، بهداشتی و بهزیستی، انسجام اجتماعی، (شامل عینی و ذهنی)، توزیع عادلان اشتغال و درآمد، مشارکت محلی، میراث محلی، میراث فرهنگی، آموزش، مسکن و ثبات جامعه، ارتباط و حرکت(عابر پیاده، حمل و نقل مناسب)، عدالت

¹Jomini

² Weingaertner and Moberg

متغیر اصلی این تحقیق که یک متغیر پنهان است، پایداری اجتماع شهری (توسعه اجتماعی پایدار در مناطق شهری) می باشد که با مطالعه مبانی نظری و مرور ادبیات تحقیق، شاخص های اصلی که می توانستند در جهت تحلیل سطح پایداری اجتماعی در شهرها مورد استفاده قرار گیرند شناسایی گردیدند. شاخص های انتخاب شده برای این امر عبارت اند از: سرمایه اجتماعی، عدالت فضایی، احساس تعلق مکانی، احساس امنیت اجتماعی، مشارکت در امور و بهره مندی اقتصادی دسترسی به خدمات. با توجه به اینکه در هر پژوهشی به خصوص تحقیقات انسانی و اجتماعی، چگونگی گذر از نظر به عمل، به تعریف عملیاتی متغیرها و شاخص ها نیازمند است، در ابتدای امر شاخص های فوق نیز با مطالعه مبانی نظری و ادبیات تحقیق، تعریف عملیاتی گردیدند.

حفظ محیط زیست: فعالیتهای زیست محیطی به طور حتم بیانگر اهتمام مردم به اهمیت بالای آن در زندگی شان است.

رز و مینتون^۳ نشان داده اند که چه چیزی بیشتر مردم را به طرف رفتارهای دوستانه تر در حفظ محیط زیست سوق می دهد: آگاهی از مسایل مختلف زیست محیطی و عواقب رفتارهای پاسخی آنها، نگرانی در خصوص راه حل ها، اطمینان از این که تلاشها و کوششهای انفرادی یا شخصی، جزیی از راه

حل به شمار میروند و تمایل به تعیین مجدد منابعشان از قبیل زمان، پول و توجه به نشان دادن رفتارهای دوستانه تر محیط زیستی است. از این رو مشتریانی که بیش از حد معمول مسئولیت محیط زیست هستند، تمایل بیشتری به تلاش برای تغییر این وضعیت از خود نشان می دهند (لین و هووان، ۲۰۱۲).

مشارکت در امور شهری: در جامعه شناسی شهری مشارکت وسیله تبدیل شهرنشیان بی تفاوت به شهروندان صاحب حقوق و مسئولیت فردی و اجتماعی است. حقی که منعکس کننده نقش فردی اعضای یک جامعه به دیگری است و با اجتماعی شدن انسان، مسئولیت او ارا افزایش داده و منجر به تعیین حد و حدود قانونی برای دستیابی به آن گردیده است (مک دونالد، ۲۰۰۸، ۱۰۲).

حس تعلق به مکان: از دیدگاه پدیدارشناسان، حس تعلق به مکان به معنای مرتبط شدن با مکان بواسطه درک نمادها و فعالیتهای روزمره است. این حس میت واند در مکان زندگی فردی بوجود بیاد و با گذر زمان عمق و گسترش یابد (ارزش های فردی و جمعی بر چگونگی حس مکان تاثیر می گذارد و حس مکان نیز بر ارزش ها، نگرش ها و بویژه رفتار فردی و اجتماعی تاثیر می گذارد (رلپ، ۲۰۱۰، ۳۲).

¹Lin & Huan

²Macdonald

³Relp

³Rose and Minton

-امنیت اجتماعی: امنیت اجتماعی به معنای تمهید فضا و ابزارهای لازم برای ابراز وجود و طرح نظر گروه‌های مختلف اجتماعی از قبیل زنان، جوانان، اقوام و اقلیت‌ها، هنگامی موثر و مطرح است که به عنوان یک امر گریزناپذیر یا یک ارزش پذیرفته شود. امنیت اجتماعی مورد نظر، اطمینان خاطر جامعه در قبال تحولات عادی و تحرکات عمدی معطوف به سلامت و هویت خود است.

بحث امنیت اجتماعی، بحثی است که به بعد داخلی امنیت برمی‌گردد؛ یعنی مسائلی که در حوزه‌های متفاوت سیاسی، اقتصادی، فرهنگی، حقوقی و قضایی، افراد جامعه با آن مواجه هستند. این مسائل در چارچوب بحث امنیت اجتماعی قابل بررسی‌اند و شامل امنیت جان، امنیت شغلی، امنیت بهداشتی، امنیت اخلاقی، امنیت مالی و امنیت عاطفی می‌باشد (نویدنیا، ۱۳۹۲: ۶۹)

- روابط همسایگی: دیویس و هربرت (۱۹۹۳) همسایگی را دارای سه بعد فضایی، قلمرو جغرافیایی (عاطفی)، دلبستگی اجتماعی و بعد اجتماعی (روابط و مبادلات اجتماعی) می‌دانند (نیمروزی، ۱۳۹۰: ۱۹۸).

سرمایه اجتماعی: سرمایه اجتماعی یک مفهوم چند بعدی است که کمیت و کیفیت روابط اجتماعی دو بعد اصلی آن هستند. سرمایه اجتماعی شبکه‌هایی با هنجارهای اعتماد و عمل متقابل است که با ساختار

روابط اجتماعی خاصی بین کنشگران مشخص می‌شود. آنچه مسلم است اینکه سرمایه اجتماعی از بین هزاران کنش متقابل هر روزه مردم به وجود می‌آید. بین شخص خاصی یا بین ساختارهای اجتماعی قرار ندارد؛ بلکه در فضایی بین مردم قرار دارد شهروندان در فرایند مدیریت شهری براساس وجود تمایل و علاقه در آنها برای مشارکت در امور گوناگون مرتبط با محیط زندگی شان سنجیده می‌شود.

-دسترسی به خدمات شهری: برای دسترسی به خدمات شهری، آنچه اهمیت می‌یابد، شامل، ضریب ساختار شهر و محلات، اهمیت خدمات، تراکم برخورداری از خدمات، نسبت فاصله ای از خدمات (داداش پور، ۱۳۹۳: ۳۲) خدمات شهری از نظر مهندسین مشاور عبات است از فعالیت های غیر عمرانی که مستقیماً توسط شهرداری به منظور ایجاد مطلوبیت در کالبد شهر و رفاه حال شهروندان انجام می‌گردد (مهندسین مشاور آرمان شهر، ۱۳۷۹: ۱۷).

سلامت شهری: سلامت شهری شامل عوامل اجتماعی مرتبط با سلامت، سلامت محیط، خشونت، سلامت جاده‌ای، شیوه‌های زندگی سالم، امنیت و سلامت غذا، سکونت‌گاه‌های سالم و امکانات تفریحی مناسب و احساس تعلق افراد به جامعه است. از سال ۱۹۸۶، سازمان جهانی بهداشت از طریق برنامه شهر سالم، فعالانه درصدد ارتقای سلامت شهری بوده است. در سال ۱۹۹۲ کمیته منطقه‌ای دفتر

³ Societal Security

¹Denice.F& Herbert.S

پایدار- حفاظت از محیط کالبدی شهر
(رفعیان: ۱۳۹۰، ۵۶).

با توجه به اینکه این شاخص‌ها، سازه هستند و
سنجش آنها به صورت مستقیم امکان پذیر نیست، به
عنوان شاخص‌های پنهانی تعریف شدند که از طریق
معرفی‌هایی برآورد گردیدند. همچنین از آنجا که
کیفیت‌های مختلف اقتصادی و اجتماعی زندگی
انسان بر نوع خواست‌ها و تمنیات و آرزوهای او
تأثیرگذار است، متغیرهای زمینه‌ای چون سن،
تحصیلات، مدت سکونت در شهر، مدیریت شهری و
سلامت شهری به عنوان متغیر مستقل در نظر گرفته
شدند تا تأثیر هر یک از آنها بر متغیر وابسته بررسی
شود.

۸-۱- محدود و قلمرو پژوهش

قلمرو تحقیق (زمانی، مکانی، موضوعی): از نظر
زمانی تحقیق مقطعی در شش ماه تا یکسال در سال
۱۳۹۵ انجام گرفته است. از نظر مکانی در شهر تبریز
انجام گرفته است. جامعه آماری تحقیق حاضر، کلیه
شهروندان ساکن تبریز هستند و مناطق دوازده گانه
تبریز بر اساس مناطق قدیم و جدید بر اساس قیمت
زمین‌های مسکونی و ملاک عرف از نظر سطح
زندگی و ویژگیهای فرهنگی، متفاوت می باشد. به
لحاظ جغرافیایی و تقسیم منطقه ای شهرداری
محلات جدید و قدیم لیست شده است. جمعیت مردم
تبریز در سال ۹۴، ۲۹۷۹۱۲۸ بوده است بر اساس

مدیرانه شرقی سازمان جهانی بهداشت موضوع
شهرنشینی و تأثیرات آن را روی سلامت مورد بحث
قرار داد و قطعنامه‌ای را صادر کرد که این قطعنامه از
کشورهای عضو درخواست می‌کرد که ایده شهر سالم
را مورد تأکید قرار دهند.

از شاخص‌های سلامت شهری می‌توان به ایمنی
اجتماعی که شامل مبارزه با فقر، بی‌سواد و
تبعیض‌های جنسی و ملیتی می‌شود و ایمن‌سازی
محیطی (ایمنی پیرامونی ساختمان، جاده‌ها، بهداشت
و محیط زیست مانند هوا، آب، صوت و اشعه و
پیشگیری از بیماری‌های شهرنشینی مانند چاقی،
افسردگی و...)، ایجاد امنیت اقتصادی و برقراری
عدالت اجتماعی و اقتصادی، افزایش امید به زندگی
(مبارزه با ایدز، سرطان، توسعه اخلاق و معنویت
و...) اشاره کرد (سایت زبئی: ۱۳۹۵).

مدیریت شهری: مدیریت شهری به تمامی نهادها،
سازمان‌ها و افرادی گفته می‌شود که به صورت
رسمی یا غیررسمی در فرآیند مدیریت شهر اثرگذار
هستند. پس مدیریت شهری فقط شهرداری و شورای
شهر نمی باشد و هر عنصری که به شکلی در فرایند
مدیریتی شهر اثری دارد در این حیطه قرار دارد.

اهداف مدیریت شهری - ارتقای شرایط کار و
زندگی همه جمعیت شهر با توجه به افراد و گروه‌های
کم درآمد- تشویق توسعه اقتصادی و اجتماعی

¹ <http://www.zebhi.ir>

آنچه زمینه ساز همبستگی اجتماعی است، تقسیم اجتماعی کار و نیاز متقابل افراد به یکدیگر است (دورکیم، ۱۳۸۱: ۹۶). نیاز متقابل افراد به تخصص‌های گوناگون سبب می‌شود که افراد و گروه‌ها بر مبنای قواعد و ارزشهای اخلاقی افراد و سایر گروه‌های اجتماعی دیگر رفتار کنند و خود را با آنها هماهنگ نمایند که این امر زمینه ساز همبستگی اجتماعی در جوامع جدید است.

ارتباط ساکنین محلات به منظور رفع مشکلات و مسائل محل سکونت باعث می‌گردد که سطح تعاملات آنها افزایش یابد که خود این امر یکی از عوامل انسجام اجتماعی است. این امر علاوه بر اینکه باعث توانمند شدن اجتماع هدف می‌شود، تغییری در رویکرد مدیریتی به دنبال دارد که اقتضاء این تغییر، دخالت دادن شهروندان در مدیریت امور و مسائل مربوط به خود آنهاست. با این توصیف مدیریت، دیگر بر اساس توانمندی‌ها و قابلیت‌های شهروندان طراحی می‌شود و اجتماع هدف، هم دریافت کننده خدمات است و هم در فرآیند مدیریتی مسائل مربوطه نقش ایفا می‌کند. رویکرد اجتماع محور می‌کوشد در سایه مناسبات اجتماعی به نوعی تفاهم بین ساکنین و مدیران شهری برسد تا امنیت، تعلق خاطر به محله و مشارکت مردمی تحقق یابد. به علاوه با افزایش مشارکت و همبستگی مردم، هزینه پروژه‌های مختلف

فرمول کوکران از میان آنها ۴۰۰ نفر و باروش نمونه گیری طبقه‌ای (بین مناطق) بین شهروندان توزیع شدند. برای بررسی اعتبار وسیله اندازه گیری، اعتبار محتوایی مدنظر بوده و برای بررسی پایایی گویه‌های موجود در وسیله اندازه گیری از ضریب آلفای کرونباخ استفاده شده است. طبق اطلاعات جدول شماره (۱)، پایایی سؤالات مربوط به پایداری اجتماعی ۰/۸۰، مدیریت شهری ۰/۷۹، رضایت از خدمات شهری ۰/۸۱، سلامت شهری ۰/۷۱ بدست آمده است. نتایج نشان می‌دهد که همه گویه‌های مرتبط با متغیرهای مورد بررسی از پایایی لازم برخوردارند، زیرا حداقل مقدار لازم برای پایایی سؤالات ۰/۶ است.

جدول شماره (۱): پایایی سؤالات مربوط به متغیرهای

مورد بررسی

مقدار آلفا	متغیر
۰/۸۰	پایداری اجتماعی
۰/۷۹	مدیریت شهری
۰/۸۱	رضایت از خدمات شهری
۰/۷۱	سلامت شهری

۲- دیدگاه‌ها و مبانی نظری

دورکیم عقیده دارد در سطح محلات، افراد در محلات سنتی و قدیمی دارای میزان همبستگی بالایی بودند (روستا، ۱۳۹۰: ۶۹). چرا که افراد، اخلاقیات مشترک و روابط اجتماعی بیشتری نسبت به حال حاضر با یکدیگر داشتند و امروز در جوامع جدید

امنیت و سازگاری را معرفی می‌نماید (گاتس و لی، ۲۰۰۵: ۲۳).

به زعم بررسی‌های وینگتنر و مبرگ^۱ که در سال ۲۰۱۱ به انجام رسید، پایداری اجتماعی را در واقع مجموعه‌ای از شاخص‌هایی چون دسترسی (اشتغال، فضای باز، خدمات محلی) سرمایه اجتماعی، بهداشت و بهزیستی، انسجام اجتماعی (شامل عینی و ذهنی)، توزیع عادلانه اشتغال و درآمد، مشارکت محلی، میراث فرهنگی، آموزش، مسکن و ثبات جامعه، ارتباط و حرکت (عابر پیاده، حمل و نقل مناسب)، عدالت اجتماعی (درون نسلی و بین نسلی)، حس مکان و تعلق معرفی کرده‌اند (وینگتنر و مبرگ، ۲۰۱۱: ۵).

گلاسون و وود^۲ مفهوم پایداری اجتماعی در چند سال گذشته به سمت مباحثی چون شبکه‌های اجتماعی، مشارکت، حس مکان و امنیت در جامعه سوق پیدا کرده‌است (گلاسون و وود ۲۰۰۹: ۲۸۴) و الانس^۳ همکارانش در مطالعه‌ای تحت عنوان پایداری اجتماعی چیست؟ تلاش برای تبیین مفاهیم "یک سنخ‌شناسی سه‌گانه از پایداری اجتماعی را ارائه داده‌اند که شامل پایداری اجتماعی توسعه، پایداری اجتماعی ارتباط و پایداری اجتماعی نگهداشت و حفاظت است که سنخ نخست یعنی پایداری اجتماعی

و نیز میزان مسئولیت و تصدی‌گری دست‌اندرکاران کاهش می‌یابد.

- از دیدگاه ریگ گیتز و ماریو لی^۴، به منظور کارکرد و پایداری اجتماعی جامعه دو سطح منابع می‌بایستی در جامعه ظرفیت‌سازی شود. ظرفیت انسانی و فردی که شامل: تحصیلات، مهارت و سلامتی و ظرفیت اجتماعی که شامل شبکه روابط و هنجارهایی که کنش‌های جمعی را به منظور بهبود کیفیت زندگی تسهیل می‌کند. اثر بخشی و ثبات هر دو منابع (اجتماعی و فردی) نیاز به توسعه دارد و باید در یک بستر که دارای راهنما (برابری - ظرفیت و تعامل اجتماعی - امنیت - سازگاری و توافقی) می‌باشد، اتفاق بیفتد (ریگ گیتز و ماریو لی ۲۰۰۵: ۳).

- گانس و لی در تبیین پایداری اجتماعی بر توجه به نیازهای اساسی، مانند مسکن و درآمد و ظرفیت‌های فردی از جمله فرصت‌های شغلی و اوقات فراغت مناسب با حداقل هزینه و ظرفیت‌های اجتماعی، همچون هویت، مشارکت و وجود مکان‌هایی به منظور برگزاری فعالیت‌های هنری و اجتماعی در جهت توسعه سازمان‌های اجتماعی و تقویت تعادل بین آنها تاکید دارد. وی همچنین به منظور اثر گذاری ظرفیت‌های فردی و جمعی، چهار اصل برابری و عدالت اجتماعی و تعادل اتماعی و

¹ Weingaertner & Meberg,

² Glasson & Wood

³ Valace

⁴ Gates & Lee

توسعه دربرگیرنده یک ارتباط دو سویه میان توسعه اجتماعی و پایداری اجتماعی است. از سوی دیگر برخی از محققان یک ارتباط دو سویه ای را میان پایداری اجتماعی و پایداری فرهنگی و توسعه اجتماعی و توسعه فرهنگی مطرح می‌کنند. توسعه فرهنگی و پایداری فرهنگی نسبت به سایر ابعاد توسعه چون اقتصادی و اجتماعی و سیاسی دارای بار ارزشی بیشتری است و در این بعد تأکید اصلی بر روی جنبه‌های غیرمادی و معنوی ماهیت وجودی انسان است. در واقع، مراد از توسعه فرهنگی، فرایندی است که طی آن با ایجاد تغییراتی در حوزه‌های ادراکی، شناختی، ارزشی و گرایشی انسان‌ها، قابلیت‌ها و باورها، شخصیت ویژه‌ای را در آنها به وجود می‌آورد که حاصل این باورها و قابلیت‌ها و رفتارها، واکنش‌های خاصی است که مناسب توسعه است (ازکیا و همکاران، ۱۳۹۱: ۸۵)

حال با در نظر گرفتن مطالب نظری و نتایج تحقیقات انجام یافته پیرامون موضوع مورد بررسی، فرضیه کلی زیر قابل استخراج خواهد بود: «برای سنجش بین متغیرهای مدیریت شهری، رضایت از خدمات شهری، سن و سلامت شهری با متغیر پایداری اجتماعی رابطه وجود دارد.»

۳- یافته‌های تحقیق:

- یافته‌های توصیفی تک متغیره مرتبط با پایداری

اجتماعی

از مجموع پاسخ دهندگان، حدود ۳/۶۰ درصد مرد و ۸/۳۹ درصد زن هستند ۵/۲۳ درصد از افراد پاسخگو را مجرد و ۰/۶۵٪ از افراد پاسخگو را متأهل و ۵/۱۱ درصد را سایر (بیوه و مطلقه) تشکیل داده است. همچنین ۷۱ درصد از افراد پاسخگو شاغل و ۳/۷٪ از افراد پاسخگو نیمه شاغل و ۸/۱۹ درصد غیر شاغل تشکیل داده است.

فرضیه اول: بین متغیرهای سلامت شهری و پایداری اجتماعی در محلات تبریز رابطه وجود دارد.

براس سنجش متغیر وابسته این تحقیق از چند شاخص شامل (روابط همسایگی، مشارکت در امور، بهره‌مندی اقتصادی، سرمایه اجتماعی، حفظ محیط زیست) که هر کدام با گویه‌هایی مورد سنجش قرار گرفتند؛ استفاده شد. سلامت شهری یکی از متغیرهای مستقل است که با، گویه‌های «کیفیت آب این منطقه، دسترسی به شبکه فاضلاب، دسترسی به ایستگاه اتوبوس، دسترسی به مراکز بهداشتی و درمانی» طرح شده بود. برای سنجش ارتباط متغیرهای سلامت شهری و پایداری اجتماعی از آزمون^۲ پیرسون استفاده شد. مطابق آزمون ضریب همبستگی پیرسون انجام شده ملاحظه می‌شود، ضریب همبستگی برابر $r = 0/320$ با سطح معنی‌داری $P = 0/001$ محاسبه شده است و چون سطح معنی‌داری کمتر از ۰/۰۵ است، بنابراین، همبستگی دو

بوده است؛ این ضریب بیانگر مثبت بودن تأثیر مدیریت شهری بر پایداری اجتماعی بالا در محلات تبریز است. هرچقدر مدیریت شهری در تبریز افزایش یابد، پایداری اجتماعی این شهر نیز بهبود می‌یابد (جدول شماره ۲).

فرضیه سوم- بین رضایت از خدمات شهری و پایداری اجتماعی در محلات تبریز رابطه وجود دارد

یکی دیگر از متغیرهای مستقل این تحقیق رضایت از خدمات شهری است که با گویه‌های «اسفالت و لکه گیری خیابان‌ها، ایجاد پارکینگ برای پارک و وسایل نقلیه، وجود بازار میوه و تره بار به اندازه کافی برای شهروندان تبریز» طرح شده بود. برای سنجش ارتباط متغیرهای رضایت از خدمات شهری و پایداری اجتماعی از آزمون T پیرسون استفاده شد. مطابق آزمون ضریب همبستگی پیرسون انجام شده است. مطابق آزمون ضریب همبستگی پیرسون انجام شده ملاحظه می‌شود ضریب همبستگی برابر $r = 0/096$ با سطح معنی‌داری $P = 0/05$ محاسبه شده است و چون سطح معنی‌داری کمتر از $0/05$ است، بنابراین، همبستگی دو متغیر فوق معنی دار بوده، شدت همبستگی ضعیف و نوع رابطه مثبت و مستقیم بوده است؛ این ضریب بیانگر مثبت بودن تأثیر خدمات شهری بر پایداری اجتماعی در محلات تبریز است. این ضریب بیانگر مثبت بودن تأثیر خدمات شهری بر پایداری

متغیر فوق معنی دار بوده، شدت همبستگی ضعیف و نوع رابطه مثبت و مستقیم بوده است؛ این ضریب بیانگر مثبت بودن تأثیر سلامت شهری بر پایداری اجتماعی در محلات تبریز است. این ضریب بیانگر مثبت بودن تأثیر سلامت شهری بر پایداری اجتماعی در محلات تبریز را نشان می‌دهد و می‌توان آن را عنصر اساسی زندگی اجتماعی در این شهر تلقی نمود. چرا که سلامت از شاخص‌های مهم در امر توسعه پایدار است و پرداختن به آن عنصر اساسی بهبود و افزایش پایداری اجتماعی در کلان شهر تبریز را نشان می‌دهد (جدول شماره ۲).

فرضیه دوم، بین مدیریت شهری و پایداری اجتماعی در محلات تبریز رابطه وجود دارد

یکی دیگر از متغیرهای مستقل مدیریت شهری است که با گویه‌های «توسعه شورایاریها در محله، مدیریت در مشارکت افراد محله، مدیریت در انتقال آموزش‌های عمومی از طریق بیلبوردها و تهیه بسته‌های آموزشی» طرح شده بود. برای سنجش ارتباط متغیرهای مدیریت شهری و پایداری اجتماعی از آزمون T پیرسون استفاده شد. مطابق آزمون ضریب همبستگی پیرسون انجام شده، ضریب همبستگی برابر $r = 0/189$ با سطح معنی‌داری $P = 0/001$ محاسبه شده است و چون سطح معنی‌داری کمتر از $0/05$ است، بنابراین، همبستگی دو متغیر فوق معنی دار بوده، شدت همبستگی ضعیف و نوع رابطه مثبت و مستقیم

فرضیه پنجم-بین سن و پایداری اجتماعی در محلات تبریز رابطه وجود دارد.

یکی دیگر از متغیرهای مستقل این تحقیق سن است برای سنجش ارتباط متغیرهای سن و پایداری اجتماعی محلات تبریز از آزمون Γ پیرسون استفاده شد. مطابق آزمون ضریب همبستگی پیرسون انجام شده ملاحظه می‌شود ضریب همبستگی برابر $\Gamma = 0/124$ با سطح معنی‌داری $P = 0/014$ محاسبه شده است و چون سطح معنی‌داری کمتر از $0/05$ است، بنابراین، همبستگی دو متغیر فوق معنی‌دار بوده، شدت همبستگی ضعیف و نوع رابطه مثبت و مستقیم بوده است؛ این ضریب بیانگر مثبت بودن سن و پایداری اجتماعی محلات تبریز است و هرچه سن افراد محلات تبریز بیشتر باشد، حس تعلق مکانی افراد بالا رفته و تعلق مکان از شاخص‌های اساسی پایداری اجتماعی بیشتر می‌شود (جدول شماره ۲).

فرضیه ششم-بین مدت زمان سکونت و پایداری اجتماعی در محلات تبریز رابطه وجود دارد

یکی دیگر از متغیرهای مستقل این تحقیق مدت زمان سکونت در محلات تبریز است برای سنجش ارتباط متغیرهای مدت زمان سکونت و پایداری اجتماعی محلات تبریز از آزمون Γ پیرسون استفاده شد. مطابق آزمون ضریب همبستگی پیرسون انجام شده ملاحظه می‌شود ضریب همبستگی برابر $\Gamma = 0/117$ با سطح معنی‌داری $P = 0/01$ محاسبه شده

اجتماعی در محلات است. به این معنی هرچقدر شهرداری به افزایش خدمات شهری در تبریز بپردازد، پایداری اجتماعی شهر تبریز افزایش می‌یابد و پایداری اجتماعی به عنوان یکی از شاخص‌های توسعه پایدار در این شهر رشد می‌یابد (جدول شماره ۲).

فرضیه چهارم-بین رضایت از مسکن و پایداری اجتماعی در محلات تبریز رابطه وجود دارد

یکی دیگر از متغیرهای مستقل این تحقیق رضایت از مسکن است که با گویه‌های «مناسب بودن فضای خانه از نور، رضایت از نمای بیرونی و سیمای منزل خود، رضایت از اندازه مسکن خود و ..» طرح شده بود. برای سنجش ارتباط متغیرهای رضایت از مسکن و پایداری اجتماعی از آزمون Γ پیرسون استفاده شد. مطابق آزمون ضریب همبستگی پیرسون انجام شده ملاحظه می‌شود ضریب همبستگی برابر $\Gamma = 0/208$ با سطح معنی‌داری $P = 0/001$ محاسبه شده است. و چون سطح معنی‌داری کمتر از $0/05$ است، بنابراین، همبستگی دو متغیر فوق معنی‌دار بوده، شدت همبستگی ضعیف و نوع رابطه مثبت و مستقیم بوده است؛ رضایت از مکان زندگی، دسترسی به خدمات شهری بیانگر توسعه پایدار بین محلات تبریز هست (جدول شماره ۲).

-تجزیه تحلیل رگرسیونی پایداری اجتماعی

محلات تبریز بر اساس متغیرهای مستقل :

هدف از تحلیل رگرسیونی در این مقاله، مشخص نمودن میزان تأثیر متغیرهای مدیریت شهری، رضایت از خدمات شهری و سلامت شهری در پایداری اجتماعی محلات تبریز مورد بررسی در تبیین و پیش بینی تغییرات متغیر وابسته است. بر اساس نتایج حاصله، می توان گفت که متغیر وابسته (پایداری اجتماعی محلات تبریز)، بیشتر متأثر از متغیر "مدیریت شهری" است. به عبارتی در، متغیر مذکور بالاترین تأثیر و متغیر رضایت از خدمات شهری کمترین تأثیر را داشته است. نتیجه کلی از این سنجش چند متغیره این است که رابطه بین متغیرهای مستقل و وابسته، ضمن اینکه تأیید شده، خطی نیز است. و ضریب تبیین تصحیح شده نشان می دهد، ۰/۴۴ تغییرات واریانس متغیر وابسته بر اساس متغیرهای مدیریت شهری، سلامت شهری، رضایت از خدمات شهری تبیین می شود، و این بوسیله مدل رگرسیون خطی، شامل متغیرهای مستقل، تبیین شده است (جدول شماره ۳).

است. چون سطح معنی داری کمتر از ۰/۰۵ است، بنابراین، همبستگی دو متغیر فوق معنی دار بوده، شدت همبستگی ضعیف و نوع رابطه مثبت و مستقیم بوده است؛ این ضریب بیانگر مثبت بودن تأثیر مدت زمان سکونت و پایداری اجتماعی محلات تبریز است و بر این اساس باید گفت که مدت زمان سکونت بیشتر در محلات تبریز، در بالا بردن پایداری اجتماعی محلات این شهر در این جریان نقش کلیدی خواهد داشت (جدول شماره ۲).

جدول (۲): نتایج آزمون همبستگی بین متغیرهای

مستقل و پایداری اجتماعی

شدت همبستگی	سطح معنی داری	آزمون همبستگی بین متغیر
۰/۳۲۰	/۰۰۱	سلامت شهری و پایداری اجتماعی
۰/۱۸۹	/۰۰۱	مدیریت شهری و پایداری اجتماعی
۰/۰۹۶	۰/۰۵	رضایت خدمات شهری و پایداری اجتماعی
۰/۲۰۸	۰/۰۰۱	رضایت از مسکن و پایداری اجتماعی
۰/۱۲۴	۰/۰۱۴	سن و پایداری اجتماعی
۰/۱۱۷	۰/۰۱۹	مدت زمان سکونت و پایداری اجتماعی

- یافته های استنباطی چند متغیره

$$\text{پایداری اجتماعی} = \text{مدیریت شهر (۰/۴۵)} + \text{سلامت شهری (۰/۳۳)} + \text{خدمات شهری (۰/۰۹۵)}$$

جدول شماره (۳): آماره‌های تحلیل رگرسیونی چند متغیره پایداری اجتماعی

متغیر	بتا	کمیت t	سطح معنی داری	آنالیز واریانس	
				سطح معنی داری	کمیت F
۰/۶۷	ضریب همبستگی چند گانه				
۰/۴۵	ضریب تبیین				
۰/۴۴	ضریب تبیین اصلاح شده			۰/۰۰۱	۶۳/۹۴
۱۰/۱۳	اشتباه معیار برآورد				
۱/۲	کمیت دوربین واتسون				

-الگوی مدل معادلات ساختاری پایداری

اجتماعی در محلات تبریز:

شاخص‌های برازندگی، بهبود در برازش الگوی اول را نشان می‌دهند.

نتایج بدست آمده از آزمون مدل فوق نشان می‌دهد که ضریب رگرسیون تاثیر پذیری پایداری اجتماعی از حفظ زیست محیط، سرمایه اجتماعی، احساس تعلق مکانی، عدالت فضایی، مشارکت در امور، بهره‌وری اقتصادی، روابط همسایگی به ترتیب برابر با ۰/۲۵، ۰/۴۸، ۰/۳۷ و ۰/۲۴، ۰/۶۱، ۰/۵۳ است

چون P مقدار کوچکتر از سطح معنی داری $\alpha=0/05$ است لذا در این سطح فرض H_0 رد می‌شود در نتیجه می‌توان گفت که پایداری اجتماعی از حفظ زیست محیط، سرمایه اجتماعی، احساس تعلق مکانی، عدالت فضایی، مشارکت در امور، بهره‌وری اقتصادی، روابط همسایگی تاثیر مثبت و معنی داری می‌پذیرد. به عبارتی حفظ زیست محیط، سرمایه اجتماعی، احساس تعلق مکانی، عدالت فضایی، مشارکت در امور، بهره‌وری اقتصادی، روابط

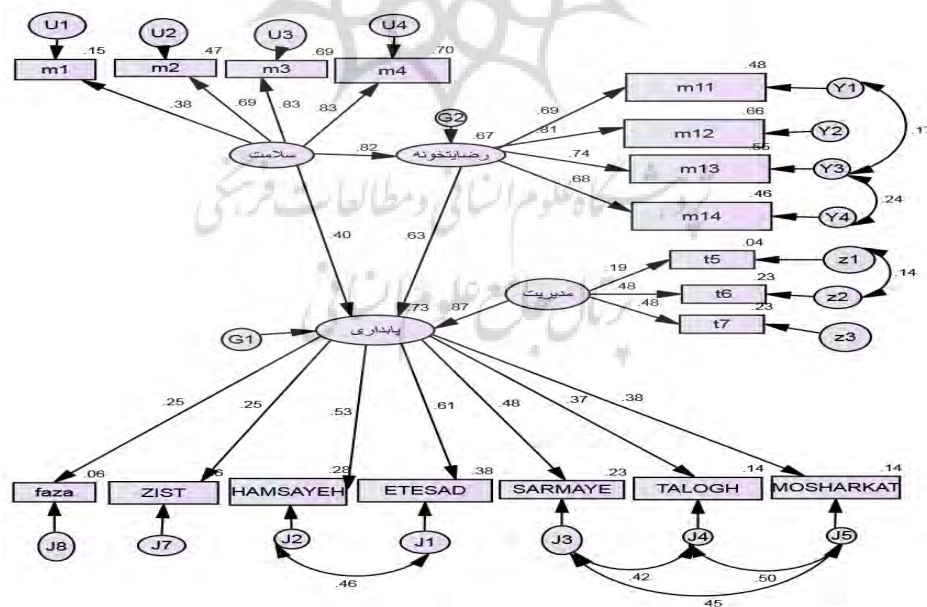
جهت ارزیابی الگوی پیشنهادی از روش الگویابی معادلات ساختاری (SEM) استفاده شد. پیش از بررسی ضرایب ساختاری، برازندگی الگو مورد بررسی قرار گرفت. برازش الگوی اولیه بر اساس شاخص‌های برازندگی مورد استفاده در این مطالعه در جدول شماره ۸ گزارش شده است. با توجه به اینکه مقادیر شاخص‌های برازندگی الگوی اولیه حاکی از آن بود که الگوی پیشنهادی به اصلاحات و بهبود نیاز دارد، برای این منظور در مرحله بعد با توجه به شاخص‌های اصلاحی (MI) در خروجی Amos ۲۲ مسیرهای کواریانس بین مقادیر (شکل ۱) به مدل اضافه گردید پس از اعمال این تغییرات تحلیل دیگری روی داده‌ها انجام شد که نتایج شاخص‌های برازندگی آن در ردیف الگوی دوم جدول آورده شده است. آنگونه که انتظار می‌رفت

همسایگی متغیرهای آشکار درونی تشکیل دهنده متغیر مکنون درونی پایداری اجتماعی هستند. همچنین نتایج بدست آمده از آزمون مدل فوق نشان می‌دهد که ضریب رگرسیون تاثیر پذیری پایداری اجتماعی از مدیریت شهری، رضایت از مسکن و سلامت شهری و به ترتیب بیشترین و کمترین بیشترین مقدار واریانس برابر با $0/86$ ، $0/63$ و $0/40$ است و چون P مقدار کوچکتر از سطح معنی‌داری

$\alpha=0/05$ است لذا در این سطح فرض H_0 رد می‌شود و در نتیجه می‌توان گفت که پایداری اجتماعی از مدیریت شهری و سلامت شهری و رضایت از مسکن تاثیر مثبت و معنی‌داری می‌پذیرد. به عبارتی مدیریت شهری، و سلامت شهری و رضایت از مسکن متغیرهای آشکار درونی تشکیل دهنده متغیر مکنون درونی پایداری اجتماعی هستند.

جدول ۴: شاخصهای برازندگی برای الگوهای تدوین شده و نهایی

شاخصهای برازندگی الگو	X2	Df	X2/Df	NPAR	GFI	AGFI	IFI	TLI	CFI	RMSEA
مدل (نهایی)	۸۷۵/۷۵	۱۲۴	۵/۰۶	۴۷	۰/۸۱	۰/۷۴	۰/۷۷	۰/۷۲	۰/۷۷	۰/۰۷
مدل استقلال	۳۵۰۹/۲	۱۵۳	۲۲/۹	۱۸	۰/۳۲	۰/۲۴	-	-	-	۰/۲

شکل ۱- مدل اندازه‌گیری پایداری اجتماعی

۴- بحث و نتیجه‌گیری:

با توجه به اینکه مفهوم پایداری مشخص‌کننده یک تغییر در اندیشه توسعه است. این مفهوم چالشی را برای اندیشمندان توسعه در جهت ایجاد تعادل بین دولت، جامعه، طبیعت و بین رشد اقتصادی، توسعه اجتماعی و اکولوژی مطرح می‌کند. پایداری در حوزه حیات شهری، مستلزم در نظر گرفتن ابعاد متنوع و پیچیده آن در قالب زیرساخت‌های نرم (اجتماع، فرهنگ و اخلاق) و سخت (محیط، تکنولوژی، اقتصاد و...) است. اگر برنامه ریز شهری می‌خواهد اجتماعی فعال، مشارکت‌جو، و مسئول ایجاد کند، باید در همه امور یکپارچگی بین عناصر و مؤلفه‌ها را مورد اهتمام جدی خود قرار دهد. به همان اندازه که به زیرساخت‌های سخت، بها می‌دهد، به زیرساخت‌های نرم نیز توجه کند.

بر اساس بررسی‌های صورت گرفته توسط وینگتتر و مبرگ (۲۰۱۱)، مشارکت محلی، میراث محلی، میراث فرهنگی، آموزش، مسکن و ثبات جامعه، ارتباط و حرکت (عابر پیاده، حمل و نقل مناسب)، عدالت اجتماعی (درون و بین نسلی)، حس مکان و تعلق مهم‌ترین عامل پایداری معرفی کرده‌اند. براملی همچنین پایداری اجتماعی را بر جنبه‌های مختلفی از جامعه و زندگی محله، از جمله: تعامل، مشارکت، حس مکان، ثبات جامعه و امنیت و ابسته می‌داند و نتایج تحقیقات همسو با تحقیق حاضر می‌

باشد.

یافته دیگر پژوهش، وجود رابطه بین میزان رضایت از مسکن و پایداری اجتماعی است. رویکرد اجتماع محور می‌کوشد در سایه مناسبات اجتماعی به نوعی تفاهم بین ساکنین و مدیران شهری برسد به علاوه با افزایش دسترسی خدمات رضایت از محل و وهمبستگی مردم، هزینه پروژه‌های مختلف متفاوت می‌شود. و تحقیق همسو با پژوهش‌های صورت گرفته می‌باشد که نشان داد واقع مجموعه‌ای شاخص‌هایی، همچون دسترسی (اشتغال، فضای باز، خدمات محلی)، سرمایه اجتماعی، بهداشتی و بهزیستی، انسجام اجتماعی، (شامل عینی و ذهنی)، توزیع عادلانه اشتغال و درآمد، مشارکت محلی، میراث محلی، میراث فرهنگی، آموزش، مسکن و ثبات جامعه، ارتباط و حرکت (عابر پیاده، حمل و نقل مناسب)، عدالت اجتماعی (درون و بین نسلی)، حس مکان و تعلق را از جمله موارد مهم پایداری معرفی کرده‌اند مورد تایید قرار گرفت.

یافته جدید دیگری که در این پژوهش تایید رابطه بین رضایت خدمات شهری و پایداری اجتماعی است. رضایت از خدمات شهری در جهت مسئولیت‌پذیری و ترجیح منافع جمعی مخصوصاً نهاد شهرداری است. البته توجه افراد به مسئولیت‌هایشان در قبال شهر و محله و به عنوان یک شهروند در جامعه مستلزم اعتماد به دیگران و نهادهای اجتماعی است در چنین وضعیتی

غیررسمی و هنجارمند را فراهم آورد تا همکاری‌ها غیررسمی و مشارکت فعالانه صورت گیرد.

ب) همچنین پیشنهاد می‌شود به دلیل محدودیت منابع برای تمرکززدایی و توجه یکسان به توسعه همه مناطق، حتی اگر قرار است خدمات عمرانی، زیربنایی و یا رفاهی به مناطق ارائه شود از طریق نیازسنجی و بسیج اهالی هر منطقه (مخصوصاً مناطق فقیرنشین) مشارکت در برنامه‌ریزی اجرا شود تا افراد احساس تعلق بیشتری به محیط و تعاملات خود در محیط داشته باشند و زمینه پایداری اجتماعی بیشتری را شاهد شد.

ج) در این بررسی مشخص شد که سلامت شهری مانند سواد، امید به زندگی بالا، نقش عمده‌ای در سلامت شهری داشته است بنابراین لازم است سازمان بهزیستی هلال‌احمر و یا ارشاد اسلامی و حتی سازمان ملی جوانان بیشترین تلاش را در بهبود زندگی رفاهی مردم داشته باشند و بخشی از احساس ناتوانی و کم‌توجهی آنان رفع شود و زمینه جامعه‌پذیری آنان در قالب نهادهای اجتماعی صورت گیرد زیرا عدم جامعه‌پذیری و فرهنگ‌پذیری مناسب نقش عمده‌ای در ناپایداری اجتماعی دارد.

د) مدیریت شهری به عنوان بازوی اصلی نهاد شهرداری و سازمان برنامه و بودجه می‌باشد. و افزایش توان مالی در این سازمان منجر به پایداری بهتر می‌شود.

در کنش مسئولان خیر جمعی، بهداشت شهری و حفظ منابع نهفته است. این رابطه نظریه‌های، دورکیم، مبنی بر ارتباط ساکنین محلات در رفع مشکلات شهری و دست یافتن به خدمات منجر به همبستگی ارگانیکی آنان می‌شود ر اتایید کرده و نظریه دولین و یاپ تاثیر سبک زندگی بر توسعه پایدار را بیان کرده است همچنین این رابطه موید تحقیقات پیشین می‌باشد.

به طور کلی یافته‌های این پژوهش که در راستایی تحلیل عوامل موثر بر پایداری اجتماعی در شهر تبریز انجام شده است، حاکی از این هستند که در محدوده مطالعه شده شاخص کلی پایداری اجتماعی در موقعیت مناسبی قرار دارد. بیشترین متغیر تاثیر گذار بر پایداری در شاخص‌های مدیریت شهری و کمترین تاثیر مربوط به رضایت از خدمات شهری بوده است.

۵- پیشنهادات:

بر اساس یافته‌های تحقیق پیشنهاداتی می‌شود؛ الف) شهروندگرایی و مهارت‌های شهروندی که در افزایش سرمایه اجتماعی اهمیت بسزایی دارد بنابراین لازم است تا از طریق فعال‌سازی انجمنهای محلی و یا تشکلهای غیردولتی با حمایت سازمان ملی جوانان برای جوانان و کانون‌های فرهنگی مساجد برای عموم شهروندان بتوان الگوی ارتباطات

منابع:

- اسماعیل زاده، حسن، کانونی، رضا، حیدری، مرتضی، یارمرادی، کیومرث (۱۳۹۴) ارزیابی سطح پایداری محله ی تجریش کلانشهر تهران. فصلنامه شهر پایدار، دوره ۲، شماره ۲، تابستان ۱۳۹۴. ص ۱۴۱ تا ۱۲۷.
- ازکیا، مصطفی و غلامرضا غفاری (۱۳۹۱)، جامعه‌شناسی توسعه، انتشارات کیهان، چاپ چهارم، تهران.
- حاتمی کیا، ستاره (۱۳۹۳) سنجش پایداری اجتماعی در نواحی شهری با رویکرد شهر فشرده (مطالعه ی موردی: شهر آمل). وزارت علوم، تحقیقات و فناوری - دانشگاه مازندران - دانشکده علوم انسانی و اجتماعی. پایان نامه کارشناسی ارشد. داداش پور هاشم و همکاران (۱۳۹۳) (بررسی و تحلیل توزیع عادلانه خدمات شهری و الگوی پراکنش فضایی آنها در شهر همدان. فصلنامه علمی- پژوهشی مطالعات شهری. شماره دوازدهم پاییز.
- دورکیم، امیل، (۱۳۸۱) در باره تقسیم کار اجتماعی، ترجمه باقر پرهام، تهران، نشر مرکز، رفیعیان، مجتبی و حسین پور علی (۱۳۹۰) "حکمرانی خوب شهری از منظر نظریات شهرسازی نوشته - انتشارات طحان/ هله
- سرایبی محمد حسین، لطفی صدیقه، ابراهیمی سمیه (۱۳۹۰) ارزیابی و سنجش سطح پایداری توسعه محلات شهر بابلسر. مجله پژوهش و برنامه ریزی شهری. سال اول، شماره دوم، پاییز ۱۳۹۰، ص ۳۷-۶۰.
- مشکینی، ابولفضل؛ برهانی، کاظم؛ شعبان زاده نمینی، رضا (۱۳۹۲) تحلیل فضایی سنجش پایداری اجتماعات شهری (مورد مطالعه: مناطق ۲۲ گانه شهر تهران) جغرافیا (فصلنامه بین المللی انجمن جغرافیای ایران). دوره جدید، سال یازدهم، شماره ۳۹، زمستان ۱۳۹۲. ص ۱۸۶-۲۱۱.
- نویدینیا، منیره (۱۳۹۲)، بررسی ابعاد امنیت اجتماعی، (مطالعه موردی بین خانواده های ساکن تهران) تهران. پایان نامه دکتری.
- Glasson, J. and G. Wood (2009) "Urban regeneration and impact assessment for social sustainability." *Impact Assessment and Project Appraisal* 11(4): 283
- Lin, P. C. A. & Huang, Y. H. (2012). "The influence factors on choice behavior regarding green products based on the theory of consumption values", *Journal of Cleaner Production*, 22 (1), pp.11-18.
- Macdonald, Iaura (2008) *Citizenship Participation the Public sphere in the Americans University*
- Relph, E (2010) *Place and Placelessness*, Pion, London. *The Making of Place; Research on Place & Space Website*, 20 Feb.2003, 12Mar.
- Sachs I.(2009), *Social sustainability and whole development: exploring the dimensions of sustainable development. In Sustainability and the Social Sciences: a Cross-*

Disciplinary Approach to Integrating Environmental Considerations into Theoretical Orientation, Becker E, Jahn T (eds). Zed: New York; 25–36.

Weingaertner, C. and Å. Moberg (2011) "Exploring Social Sustainability: Learning from Perspectives on Urban Development and Companies and Products." Sustainable Development.

